

Den Hollantschen Icarvs

Hazart, Cornelius

T'Antwerpen, M. DC. LXIV.

Ghetuyghenissen der Oudt-vaderen, en Catholijcke Leeraren die Peenius voorstelt, im te thoonen, dat Godt alleen, ende niet eenighe creature, religieuselijck, ende oodtmoedelijck te eeren, aen te ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71360](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71360)

Ghetuyghenissen der Oudt-vaderen,
 en Catholijcke Leeraren die *Peenius*
voorstelt, om te thoonen, dat
 Godt alleen, ende niet eenighe
 creature, religieuselijck, ende oodt-
 moedelijck te eeren, aen te roepen,
 en aen te bidden is.

Peenius pag. 54.

Arnobius disp. advers. gentes lib. 3. seght: Om den
 dienst Godts te verrichten, is ons ghenoech de eerste
 Godt, ick segghe de eerste Godt den Vader der dinghen, ende
 Heere, den bestelder, ende regeerder van alles, in desen eeren
 wy al wat te eeren is, ende aenbidden, al wat aenghebeden
 moet worden.

Antw. 1. Dit seght *Arnobius* op dese vraghe der
 Heydenen: Indien u de religie ter herten gaet, waer-
 omen viert, ende aenbidt ghy dan met ons niet de
 Goden? Hier op seght *Arnobius*, wy dienen eenen
 Godt, met uyt-sluytinghe te weten van Af-goden:
 dit en doet niet teghen het eeren der Heylighen: ter
 contraricn, 'tis merckelijck 'tghene *Arnobius* een wey-
 nigh daer nae seght: *Wy en weygheren niet*, seydt hy,
te komen waer ghy ons toe noodt, ende onse devote ghemoed-
deren, ende handen oodtmoedelijck uyt te strecken, indien
ghy ons maer leert, wie die Heylighen zyn, die ghy ons voor-
stelt, indien het billick is, te voeghen by de eerbiëdinghe
 van

van

van den oppersten Coningh, en Prince. Ghy soudt ons mis-
schien tot den dienst van de Goden kunnen nooden hebben,
ten waer saken dat ghy-lieden selve, soodanighe onge-
rijmheden van haer hadt verfiert, de welke niet allen
hare weerdigheyt en besmeuren, maer oock, thoonen door
de qualiteyten, die ghy haer by voeght, dat-se metter dat
nieten zyn. Siet, hier en refuseert *Arnobius* niet, oock
andere te eeren, ende te dienen, als'er maer gheen on-
gherijmtheden van haer en waren verfiert. Immers
dit is seker, dat *Arnobius* (soo men klaer uyt dit heel
boeck kan sien) gheene andere uyt en sluyt, als god-
loose, ende boose menschen, die vande Heydenen
erkennt wierden voor Goden.

Peenius pag. 54. *Eusebius lib. 4. de Præp. Euang.*
cap. 5. seght: *Wy hebben gheleert alleen den Schepper, den*
Godt van alles aen te bidden.

Antw. Dat *Eusebius* hier spreeckt van Sacrificien
te offeren aen Godt alleen, blijktt uyt sijne woorden
die voor gaen, als hy de ghene berispt, de welke
leerden dat men niet alleen aen den Enghelen, maer
oock aen de duyvelen moest Sacrificie doen, dan,
seydt hy, dat het godloos is, den naem, ende eere
Godts te gheven aen de onsuivere gheesten: Nu,
wy en willen gheen Sacrificie ghedaen hebben aen
Enghelen, oft Heylighen, veel min aen de onsuive-
re gheesten, ende wy en houden-se noch voor Go-
den, noch en bewijfen haer de eere, die Godt alleen
toekomt: Soo en doet dese plaets *Eusebius* niet teghen
ons eeren, oft aenroepen der Heylighen.

Peenius ibid. *Cyriillus Alexandrinus lib. 12. The-*
sauri cap. 1. seght: *Die behoudt waerlijck de waerheydt,*
die niet het schepsel, maer den Schepper eert, en hem alleen
dient.

Antw.

Antw. Al dat *Cyrillus* daer bethoont, is, dat *Christus* Godt is, ende overfulcks dat men hem de eere schuldigh is, die Godt alleen toekomt, soo spreeckt hy hier dan alleen vande eere, die Godt alleen toekomt, foodanighe eere en wilt hy aen gheen schepfel ghegeven hebben, ghelijck wy oock niet en doen aen den Heylighen.

Peenius pag. 55. Ambrosius lib. 3. de Spir. S. c. 12. seght: *Wy lesen dat behalven Godt niets aenghebeden moet worden, want daer is gheschreven, den Heere uwen Godt, sult ghy aenbidden, ende hem alleen dienen.*

Antw. *Ambrosius* bewijst in dit *Capittel*, teghen de *Arrianen*, dat den *H. Gheest* met de selve aenbiddinghe moet achtervolght worden, die den *Vader*, endeden *Sone* toekomt, soo verstaet hy dan, door dit wordeken, *aenbidden*, niet anders dan een eere die Godt alleen eyghen is; sodanighe eere en bewijfen wy niet aen den Heylighen, soo en doet dan dese plaecte wederom niet teghen ons.

Peenius ibid. Ambrosius in Orat de obitu Theodos. seght: Maer nochtans ghy alleen Heere moet aenghe-roepen, ghy moet ghebeden worden, &c.

Antw. *Ambrosius* bidt hier voor de siele van *Theodosius* segghende: *Ghy alleen Heere moet aengheroepen worden, ende ghebeden, dat ghy Theodosius stelt onder uwe kinderen. Gheeft een volmaecte ruste aen uwen dienaer Theodosius, die ruste, de welcke ghy bereydt hebt voor uyve Heylighen. Ick hebbe hem bemindt, en daerom volghe ick hem tot in het landtschap der levenden, ende ick en sal hem niet verlaten, tot dat ick met tranen, ende ghebeden, den man brenghe, daer sijne verdiensten hem roepen, op den heylighen bergh des Heeren. Nu dan, de reden, waerom *Ambrosius* seght dat Godt alleen, in die omstandigheydt,*

heydt, moet aengheroepen, ende ghebeden worden, is namelijk, om dat hy bidt voor de siele van Theodosius, dat Godt haer wilt gheven de eeuwighe ruste, het welck Godt alleen eyghentlijk toekomt. Daer en-tusschen en laet den selven Ambrosius in sejn SS. Octavij, &c. niet te segghen: Broeders, laet ons dese Martelaren eeren in dit leven, welke Wy beschermers konnen hebben, in het toekomende. Item, Serm. 2. de SS. Petro & Paulo. Broeders, soo dick wils als vry de gbedachtenissen der Martelaren vieren, vry moeten samen komen tot het huys Godts, ende haer eere bevrijfen, die door't vergieten van haer bloedt, ons de saligheydt hebben voorts ghebracht. Soo wie dan de Martelaren eert, eert oock Christum. Item: in festo SS. Nazarij & Celsi: Ghy hebt over al den Martelaer aengheroepen, &c. Laet ons dan de alder saligste Martelaren eeren, Princen des gheloofs, tusschen-sprekers der wereldt, uytroepers des rijcks, mede-erf-ghenamen Godts &c. Wy moeten de dienaren Godts eeren, hoe veel te meer de vrienden Godts? &c. Dus verre Ambrosius.

Peenius Ibid. Iustinus Apolog. 2. seght: Godt alleen moet ghe-eert worden, alsoo heeft hy't gheleert, segghende het grootste ghebodt is, &c. Ende daer naer: Wy Christenen aenbidden Godt alleen.

Antw. Iustinus en seght niet, dat Godt alleen moet ghe eert worden, maer hy seght, dat Godt alleen moet aenbeden worden. Hier door verstaende de ware aenbiddinghe die Godt alleen toekomt, ghelijck blijkt uyt sijne woorden, die daer immediatelijck voorgaen, te weten: Gheeft aen den Keyser dat den Keyser toekomt, ende aen Godt dat Godt toekomt. Daerom aenbidden wy Christenen Godt alleen, te weten met die aenbiddinghe, die Godt alleen toekomt, met soodanighe aenbiddinghe en eeren wy de Hey-

Heylighen niet, hier en is dan wederom niet teghen ons.

Peenius Ibidem. Tertullianus in Apolog. Cap. 17. & 30. seght T'ghene Wy aenbidden is den eenighen Godt.

Antw. Uyt het ghene dat Tertullianus seght in't voorgaende Capittel 16. blijktt klaer, dat hy spot met de Heydenen, om dat sy vele goden aenbaden, waerop hy datelijck seght: 'Tghene Wy aenbidden, is tenen Godt, stellende dit teghen het aenbidden van vele Goden. Maer als wy de Heylighen eeren, wy en aenbidden niet vele Goden, noch en laten daerom eenen Godt niet te aenbidden: Soo is dit wederom eenen ydelen slag.

Peenius ibid. Wederom seght Tertullianus: Wy aenroepen voor den Welstandt der Keyseren den eeuwighen Godt, den Waren Godt, den levenden Godt. Een weynigh daer naer: Dese dinghen en kan ick van gheen ander bidden, dan van Wien ick vrete dat ick't verkrijghen sal, de Wyle hyt is die't alleen gheeft, en ick ben't die't verkrijghen moet. synen dienst-knecht, die hem alleen in eeren houde.

Antw. 'Tis seker dat Tertullianus den dienst der Christenen, hier wederom stelt, teghen den dienst der afgoden: want soo seght hy te voren teghen de Heydenen: Ghy vraeght de Welvaert der Keyseren van den ghenen, van den welcken sy niet ghegheven kan worden, dien voorby-gaende in Wiens macht sy is, daer nae: Wy weten dat Godt alleen boven alle Goden is. Daer naer, verhaelt hy verscheyden Sacrificien die de Heydenen, aen hare afgoden deden; uyt welck altemael blijktt, dat Tertullianus niet anders en seght, als: wy bidden, oft aenroepen eenen Godt alleen, ende niet vele Goden, die ons niet helpen en konnen, noch gheven 'tghene wy vraghen: Soo en sluyt hy dan

onse Heylighen niet uyt, want dat en sijn gheene Goden, ende, soo als boven be wesen is, sy kunnen ons helpen als instrumenten Godts, ghelijck de Engelen ons be waeren op alle Weghen.

Peenius. Ibid. Origenes lib. 1. & 5. contra Cell. Verdedicht wydloopigh soo den Ioden, als den Christenen haer vry stellende van alle dienst der Creaturen.

Antw. Niet enckelijck van Creaturen, soo ghy seght, maer van Afgoden-dienst, soomen sijn heel vijfde boeck doorkan sien, daer hy met Celsus spot, over den dienst van Iupiter, Liber, Vrania, Serapis. &c. segghende onder andere: De Ioden en hadden niet ghemeyns met de Persen, te weten in het dienen van de voorseyde, ende andere Afgoden, die Origenes terstont daer optelt.

Peenius. Ibid. Origenes lib. 7. extremo: seght, dat de Christenen bevreesst sijn yet wat aen te bidden, behalven den oppersten Godt.

Antw. Dese woorden en heb ick by Origenes niet kunnen vinden, maer wel dese: De Christene menschen, ende Ioden onthouden haer van die dinghen, dat is vanden dienst der duyvelen, van den welcken hy in't danck, ende breedte voren ghesproken heeft, indien hy dan die woorden erghens heeft, die ghy hier voortelt, soo sijn die mede te verstaen van gheen duyvelen aen te bidden, ghelijck klaer blijkt uyt sijnen gheheelen discours.

Doch; als ghy het ghevoelen van Origenes wilt hebben, aengaende de aenroepinghe der Heylighen, luystert roe:

1. Seght hy lib. 2. in Job sub finem: O H. Iob, die eenwelijck leeft by Godt bidt voor ons ellendighe menschen.
2. Seght hy in Lamento post initium: Ick sal beghinnen

ghinnen te vallen op mijne knyen, ende alle de Heylighen te bidden, dat sy my, die Godt niet en durve vraghen om de menichre mynder sonden, ter hulpe komen. O Heylighen Godts, ick bidde u met tranen, ende een gheveen vol van droefheydt, dat ghy voor de goddelijcke bermbertigheden wilt nedervallen, voor my ellendighe mensch.

3. Seght hy Ibid. sub finem: Vader Abraham, bidt voor my. Nu kont ghy klaer sien, hoe Origenes niets wilt aenghebeden hebben, behalven Godt, te weten duyvels en afgoden.

Peenius. pag. 56. Als Celsus teghen d'ierp, dat het den oppersten niet en konde mishaghen indien oock andere mindere, die sy *Dæmonas* (dat is quade gheesten noemden) met beloften, ende oodtmoedighe ghebeden vereert wierden op dat sy der menschen saken by den oppersten Godt bevoorderden: Soo en antwoordt Origenes niet, dat men in plaetse van der quaden gheesten oodtmoedelyck soude bidden den H. Engelen, ende verstorven menschen.

Antw. 1. Dit is *negativum*: Origenes en heeft niet ghesproken van den Enghelen te bidden, ergo dat bidden en was t'synen tijde niet, t'en volght niet.

2. Dit is meer tot mijn voordeel als tot het uwe: Want by soo verre de Christenen, op die tijden den Enghelen niet ghebeden en hadden; soo soude Origenes aen Celsus, die de duyvels van de Christenen wilde ghe-eert hebben, gheen beter antwoorde kunnen gheven hebben, als dese: Wy en bidden self de Enghelen niet, hoe wilt ghy dan, dat wy de duyvels bidden?

3. Ghy en hebt Origenes niet wel ghelesen: leest hem dan lib. 8. *contra Celsum* Edit Basil. Anno 1571. daer hy soo spreeckt: Waert saken dat (Celsus segghende dat wy de dienaeren Godts aenbidden) verstaen hadde de

Waerachtighe dienaeren Godts, naer den eenighen Sone, namelijk Gabriel, Michael, de andere Enghelen, ende Aert-Enghelen, ende hadde staende ghehouden dat men selve moest aenbidden, misschien de beteeckenisse van't Woordenken, aenbidden, ende de actien van de aenbidders bestrijdende, soudent wy yet gheseyt hebben voor de Weerdigheyt van soo een groote sake ende nae't begrip van ons verstand: Maer als hy dese dienaers (de duyvelen) wilt aenbeden hebben, die van den Heydenen worden aenbeden, hy en vint op ons niet om de selve t' aenbidden, de vyjle de Schrifture leert, dat sy dienaeren sijn van den quaden Prince deser eenwe; Wy resuseren dan te eeren, ende t' aenbidden, die dienaeren, die van de reste van de menschen ghe-eert worden: Want indien wy ons lieten voorstaen, dat de duyvelen de opperste dienaeren Godts waren wy en soudense noyt duyvels ghenoecht hebben.

Tot noch toe Origenes. Hier is 1. te bemercken, dat Origenes niet en loochent dat de Christenen de Enghelen eerden. 2. Dat hy misschien het woordenken aenbidden, ende de actien ofte manieren van de aenbidders ten opfichte Gabriel, Michael, de andere Enghelen, ende Aert-Enghelen soude konnen bestrijden hebben, soo nochtans dat hy de substantie selve in haer gheheel laet, ende seght: indien Celsus hadde staende willen houden, dat men de Enghelen moet eeren, wy soudent yet gheseyt hebben voor de Weerdigheyt van soo een groote sake, waer mede hy niet alleen dele eere niet en verwerpt, maer houtse voor Weerdigh, en voot eene groote sake. Oversulckx, als hy daer naer terstont seght, dat eenen Godt aen te bidden is, ende synen eenen sone &c. soo en seght hy niet anders, als dat men niet veele goden en magh aenbidden, als oock niet de duyvels, of quade gheesten. Hier mede en sluyt hy de Enghelen niet uyt, die noch quade gheesten sijn, noch Goden.

Poenius.

Peenius. pag. 55. Den selven Origenes in Ep. ad Rom. Cap. 10. over dese woorden: Hoe sullen sy aenroepen, in welken sy niet gheloofi hebben. Seght: Indien Enos, en Moyses, en Aaron, en Samuel den Heere aenriepen en by hen verhoorde, soo riepen sy aen buyten twijffel den Heere Iesum Christum, en indien den name des Heere aen te roepen, ende Godt aen te bidden een, ende het selfde is &c. Hier is aen te merken dat Origenes, de aenroepinghe, ende aenbiddinghe voor een, ende het selfde ofte van ghelycke weerde hout, ende dat het beyde den waren Godt alleen toegheschreven, maer den creaturen allen gheueyghert wort.

Antw. Hier is aen te merken, dat ghy wederom bedrieght: want Origenes en seght niet, dat alle aenroepinghe in'tghemeen, een, ende het selfde is met de aenbiddinghe: maer hy seght, dat de aenroepinge vanden name Christi in'tbesonder 'tselve is met de aenbiddinghe Godts, dat is buyten alle twijffel, want Christus is samen Godt: Ergo men magh niet anders aenroepen als den naem Christi alleen, dat en seght hy niet, noch dat en volghet hier uyt niet. 2. Hy en seght niet, dat 'er beyde den waren Godt ALLEEN toegheschreven wort, maer hy seght dat ghelijck men Godt aenroept, ende aenbidt, alsoo oock Christus: Ergo Godt ALLEEN, dat en seght hy niet, noch dat en volghet uyt sijne woorden niet, die ghy voorstelt.

Peenius. pag. 56 Origenes in Epist. ad Rom. seght. om kortelijck, ende alles in een vergadert te verklaren &c.

Antw. Wat maniere van citeren is dit in Epist. ad Roman. Origenes heeft thien boecken gheschreven op den brief tot de Romeynen, waer sal ick die spreuken, die ghy hier voorstelt gaen soecken? stelt my den boeck, ende het Capittel, daer hy soo spreeckt, ende dan sal ick u antwoorden.

Peenius. Ibid. *Lactantius* lib. 1. Cap. 20. seght: Men moet; gheen ander Religie, ende vereeringhe, dan des eenighen Godts, hebben.

Antw. Leest *Lactantius* noch eens, ende wijst my een ander boeck, ende Capitel aen, want ick hebbe twee verscheyden drucken, den eenen van't jaer 1465. den anderen van't jaer 1563. ick en kan in geen van beyden die woorden vinden, op die plaetse, die ghy hier aen wijst.

Peenius. Ibid. *Basilius* orat. morali 15. de princip. & potest. seght ghelijck het niet ghevoegelijck en is.

Antw. Soodanighe Oratie van *Basilius* en kan ick in alle sijne schriften niet vinden: Hy heeft wel Homilien, ende Oratien; maer sijn vyftiende Homilie, is van't gheloof: sijne vyftiende Oratie, is van de Giericheyt: Studeert dan noch eens, en doet my hier over, naerder aen-wijsinghe, op dat ick sijne woorden magh naesien, want ghy hebt nu te dickwils bedrogghen, met de woorden der Vaderen te verkorten, ofte verdrayen.

Peenius. Ibid. *Gregorius Nazianzenus* orat. 3. de pace: seght wy moeten eenen Godt in Dryvuldigheyt vereeren, niet daer boven eerende, noch daer onder eerende, want dat is onmoghelijck, ende dit godloos. Daer mede moet verdwynen het onderscheydt van religieusen dienst in laetia, ende dulia.

Antw. 1. 'Tis valsche, dat *Gregorius* dit woordelen, vereeren ghebruyckt, sijn eyghen woort is, aenbidden.
2. Leest het ghene hy terstont daernaer seght, te weten, dat yet niet meerder of minder als sijn selven kan wesen, sprekende hier van de goddelijckheyt; teghen *Montanus*, ende *Novatus* (ghelijck uyt sijne volghende woorden blijkt) de welcke leerden dat den H. Gheest

Gheest minder was dan den Vader; item, teghen *Eunomius*, die sekere trappen van minder en meerder eere in de H. Dryvuldigheyt invoerde, segghende dat wy den Vader moesten eeren met eenen uyt-nemenden dienst, 't welck hy in't Griecx noemde: *ὑπερέβω*, maer den H. Gheest met mindere eere, 't welck hy noemde *ὑπορέβω*. Hier van seght *Gregorius*; dat het godloos is, meerdere, of mindere eere toe te draghen, aen de ghene, die noch in wesen, noch in nature verschillen ghelijck sijn den Vader, ende den H. Gheest. Wat doet dit n' ter sake om te bestrijden de eere der Heylighen, of te niete doen den dienst van *Latria*, en *Dulia*? Want hoe volght dit? *Gregorius* en wilt den H. Gheest niet aenghebedden hebben met mindere eere als den Vader, Ergo hy en wilt de Heylighen niet ghe-eert hebben?

Peenius. pag. 57. *Gregorius Nyssenus* Cap. 1. apud *Auctorem Melissæ* seght: *Soo sijn wy onder wesen &c.*

Antw. Ick en hebbe met *Auctor Melissæ* niet te doen, citeert my, uyt *Gregorius* selve.

1. Peenius. *Ibid. Theodoretus* Therapeut. 2. seght: *Niet van't ghene met ooghen ghesten kan worden, segghen wy Godt te sijn: maer de menschen, die door deught uytstekende sijn, eeren wy als goede menschen, maer alleen den Godt van allen bidden vry aen, den Vader, en sijn Woordt, ende den H. Gheest.*

Antw. Dit is precys onse leeringhe, want hoewel som wijlen het woordeken *aenbidden*, by de onse ghebruyckt wort, ten opsichte van den Heylighen, niemant nochtans en heeft daer oyt door verstaen de vware *aenbiddinghe*, die Godt alleen toekomt, maer alleenlijck eene eere, die minder als godlijck is, meerder als menschelijck, ende soo segghen wy oock met

Theodoretus. Wy aenbidden alleen den Vader &c. Wat nu den Heylighen aengaet, wy segghen met den selven Theodoretus in dat selve boeck dat ghy hier voorstele *Serm. 8. de Martyribus*: daer hy spreeckt van de eere, die men't sijnen tijde bewees aen de HH. Martelaren: Men siet vermaerde, ende schoons ende seer groot, uytnemende, ende met alle soorte van vercierselen doortlichtighe Kercken der Martelaren, tot de welcke wy niet een, of tweemaal, of vijfmaal jaerlijckx toegaen, maer houden daer seer dick wils vergaderinghen, dick wils alle daghe verkondighen wy haren lof aen den Heere: Die eenighe reyse aengaen, vraghen van de Martelaren dat sy hare mede-ghesellen op den wegh, ende aenleyders der reyse willen sijn. Die ghesont wederom komen, bedancken haer, niet tot haer komende als Goden, maer haer biddende als godlijcke menschen, ende vraghende dat sy willen wesen haer voorsprekers: Daer nae verhaelt hy de mirakelen die by hare graven gheschiedden, ende de goude, of silvere giften, die van de Christenen wierden opgehanginghen tot erkenenisse van de weldaden, die sy van de Martelaren hadden ontfanghen: dan besluyt hy sijn heel Sermoon met dese woorden: De vyfte ghy-lieden siet vyat profijt dat'er komt uyt de eere, die den Martelaren toeghedraghen wort, aenveert den wegh door hare aenleydinghe, welcken wegh u tot Godt leyt, op dat ghy in de onsterffelijcke eeuwte, moght ghenieten haer gheselschap, en teghenwoordigheyt. Nu siet ghy immers klaer, hoe Theodoretus Godt alleen wilt aenbeden hebben, ende op wat maniere de Heylighen nochtans, t' sijnen tijde door ghebeden, ende als voorsprekers wierden aengheroepen, om eenighe weldaden van haer by Godt te verkrijghen; en soo siet ghy lamen, dat alle uwe citatien niet een stercken en deughen,

om onste bestrijden, maer seer krachtigh sijn om onse leere noch meer te bevestighen.

Peenius. *Ibid.* de selve *Theodoretus* beschrijvende diengheluckighen staet der Kercke onder *Constantinus*, soo heeft hy aenghemerckt *lib. 1. Histor. Cap. 2.* dat het de duyvel onweerdelijck heeft ghenomen, siende, dat het schepsel van seer velen gheen eere meer bevvesen vviert, maer dat in plaetse van dien, den schepper door lof, ende prijs gheroemt vviert.

Ansv. *Nihil adrem*, want door het schepsel, worden hier de afgoden verstaen, die van de Heydenen ghedient vvierden, ghelijck *Theodoretus* immediatelijck tevoren seght.

Peenius. *Ibid.* *Hieronymus ad Ripar.* betuyght aldus: *Wy en vereeren niet, noch aenbidden, ick segghe niet, de Reliquien der Martelaren, maer selfs niet de Sonne, ende Mane, niet den Enghelen, niet den Arts- enghelen, niet den Cherubim, niet den Seraphim, ende alle name die gheroemt wort in dese teghenwoordighe, ende in de toekomende eeuwte, op dat wy niet eerder het schepsel souden dienen dan den Schepper, die te prijsen is tot in der eeuwicheyt. Maer wy eeren alsoo de reliquien der Martelaren, dat wy hem aenbidden, welckers Martelaers sy sijn.*

Ansv. Dit is noch het meeste bedrogh van al: Hoe hebt ghy *Hieronymus* hier durven stellen teghen ons, daer ghy wel kost weten dat hy in dien selven brief, ende in den volghenden, *vigilantiim* dapper doorstrijckt, ende een raesbolle, een *Samaritaen*, en *Iode* noemt, om dat hy de Reliquien der Martelaren niet en wilde ghe-cert hebben met kercken, met lichten, &c. en voor de ooghe thoont, dat hy de Martelaren wilde ghe-cert hebben, doch met gheen godlijcke eere, nochtans meerder als menschelijcke, aenghesien

ghesien dat, namelijk het bouw en der kercken voor haer, ende andere diensten die *Hieronymus* verhaelt *Epist adversus vigilant.* meerder eere is, als mensche-lijke? Siet hier van breeder in mijne *Aenmerckingen* teghen *Petrus Cabeljan*, daer sult ghy ten vollen betaelt werden.

Peenius. Ibid. Dit gheloove was by de Christenen so seker, ende vast inghenomen, dat daer uyt ontstont dese tweeley sekere besluyt-reden. 1. Hy wort aengebeden, ergo hy is Godt. 2. Hy en is gheen Godt, ergo moet niet aengebeden worden.

Antw. Dat en is niet waer, ghelijck wy uyt de gheruyghenissen der voorgaende Outvaderen hebben ghesien, welckers besluyten, soo sy meest aengaen teghen de Heydenen, ende hare afgoden; sijn dese. Daer en is maer eenen Godt, ergo die alleen moet aengebeden worden. De duyvels, ende andere afgoden, en sijn gheen Goden, ergo die en moeten niet aengebeden worden als Godt, ghelijck de Heydenen deden. Dit sijn de slot-redenen van *Arnobius*, van *Eusebius*, van *Tertullianus*, ende van *Origenes*. Andere die maken dese slot-reden, teghen de Ketteren. *Christus*, of den H. Gheest sijn Godt, Ergo sy moeten aengebeden wordē, met de selve eere die den Vader toekomt, dat is met de eere, die Godt alleen toekomt. Soo argumenteren *Cyrellus Alexandrinus*, *Ambrosius*, ende *Gregorius Nazianzenus*. Voeght hier nu by *Theodoretus*, ende *Hieronymus*, de welke uytdruckelijck onderscheyt maecten tusschen eene aenbiddinghe die Godt alleen toekomt, ende tusschen de eere, die men t'haren tijde be wees aen de salighe Martclaren; ende ghy sult bevinden, dat ghy met alle uwe gheruyghenissen, onse leere bevesticht hebt, in de plaetse van die te bestrijden.

Peenius.

Peenius. *ibid.* Iae plato selve, die eenen oppersten Godt erkende, en konde den anderen niet aen-bidden met de hooghste aenbiddinghe.

Antw. Soo dan Peeni, hout ghy u al by' uwe, ende oft wy u soo klaer thoonen als den middagh dat wy de hooghste eere niet toedraghen aen de Heylighen, gaet ghy al even wel voort in uwe phantastien, en kout erghens teghen eene holle rotte, ende roept al ghedurigh aen: *De Papisten bewijzen de Heyligen de hooghste eere die Godt alleen toekomt, de godlijke eere.* Roept dat al stijf, den Echo, dat is uwe Ghemeynte salu antwoorden: *De Papisten bewijzen aen de Heylighen de hooghste eere, &c.* Hoe dat? Peenius heeft het gheseydt.

Nu aenghesien dat ghy Plato hier prijst, prijst ons dan oock eens, want wy erkennen eenen Godt, ende en kunnen niemandt anders aenbidden met de hooghste eere.

Peenius pag. 58. 'Tis wonder dat'et den ouden Christenen, in soo veelvoudighe beruyghinghen van gheen creature te verceren, niet in den sin ghekomen is, dat-se eenighe creaturen souden aenbidden.

Antw. 'Tis wonder dat Peenius soo hertneckelijck blijft by het sijne, ende loochent dat de sonne schijnt in den mid dagh. Is Origenes niet gheweest van de oude Christenen, aenghesien dat hy gheleeft heeft in de tweede eeuw e naer *Christum*? hebt ghy hem boven niet hooren segghen, dat'er wat anders was te spreken van *Gabriel, Michael, Enghelen, Artseughelen*, de ware ende opperste dienaren Godts te ceren, en wat anders van de duyvels, dienaren van den quaden prince deser eeuw e? Hebt ghy niet ghehoort dat hy den *H. Tob, Abraham*, ende andere
Heyli-

Heylighen heeft aengheroepen, segghende: *bidt voor my?* Is *Theodoretus* niet gheweest vande oude Christenen, aenghesien dat hy gheleest heeft inde vijfde eeuw? Wat en hebt ghy hem boven niet hoort segghen van't eeren der salighe Martelaren? Hy hout-se voor onse *helpers*, voor *voorsprekers*, hy seght dat-men-se 't sijnen tijde badt om onse *aenleyders* te zijn, ende verscheyden weldaden, soo geestelijcke, als lichamelijcke van haer te verkrijghen. Alsoo hebben wy oock *Ambrosius* boven hooren spreken; is desen man niet mede gheweest van de oude Christenen, aenghesien dat hy oock in de derde eeuw gheleest heeft? Wat seght ghy nu van *Irenaus* een van de oudtste Christenen die *lib. 5. Hæres. de H. Maghet* den naem gheeft van *Advocaterse*? Wat van *Athanasius* die *Serm. de Annunc. de H. Maghet* aenroept met dese woorden: *Buyght uwe oore tot onse ghebeden, ende en vergheet u volck niet: Wy roepen tot u, weest ons ghedachtigh alderh. Maghet. Bidt voor ons Me vrouwe, Coninghinne, ende Moeder Godts?* Wat seght ghy van *Basilus*, die *Orat. in 40. Martyres* seght: *Die in eenighe benauetheydt is, die neme sijn toevlucht tot dese Martelaren, die wederom blijde is, dat hy dese Martelaren bidde, de eerste om van't quaedt verlost te worden; de tweede om in blyd-schap te volherden?* Wat seght ghy van den *B. Chrysostomus*, dewelcke ghetuyght *Hom. 66. ad Pop.* dat de Coninghen quamen by de graven der Heylighen, haer biddende, dat sy voor haer by Godt wilden *voorspreken*? Wat seght ghy van den *H. Gregorius Nyssenus*, die *Orat. in S. Theodor.* Den *H. Theodorus* aenroept met dese woorden: *Spreect voor ons, ende bidt voor't vaderlandt, by den alghemeynen Coningh, ende Heere, &c.* Wat seght ghy van den *H. Ephrem*, die *Serm. de land. SS. Mart.* seyt

seyt tot de Martelaren: *Wy bidden ul. alderh. Martelaren, dat ghy den Heere voor ons wilt bidden, dat de gratis Christi over ons kome.* Wat seght ghy vanden H. Hilarius, die in Psal. 129. seght, *dat de nature Godts de tusschen-sprake van de Enghelen niet van doen heeft, maer wel onse swackheydt?* Soo spreeckt hy oock in Psal. 124. vande voorbid dinghe der HH. Apostelen Petrus, ende Paulus. Wat seght ghy vanden H. Ambrosius, die in de *Viduis ultra med.* seght: *De Enghelen zijn te bidden, die ons tot bevaernisse ghegeven zijn, de Martelaren zijn te bidden, die voor onse sonden kunnen bidden?* en durft ghy noch segghen, dat her den ouden Christenen in den sin niet ghekomen en is, dat-se eenighe creaturen souden aenbidden? oft indien ghy door aenbidden, verstaet, godlijcke eere toedraghen, dat en hebben sy niet ghedaen, even-wel hebben sy de Heylighen soo als hier blijkt, aengheroepen, ende haer ghebeden versocht by Godt, ende haer ghehouden voor voorbidders, ende haer om bystant gebeden, &c. Soo doen wy oock.

Peenius. Heeft et den ouden Christenen aen't verstant ontbroken, dat-se soo gauw niet en zijn gheweest, als die van her Pausdom? oft liever heeft men dan niet gheweten van sulck een subtylheydt, die eerst bedacht is in dese laetste tijden om de waerheydt te vervalschen, en de godloosheydt te beswachtelen?

Antw. Nu kan immers uwe Ghemeynte, 'ten zy dat-se gantsch berooft is van sinnen, klaer sien voor de oogh, dat ghy hier gheloghen hebt, segghende, dat dese subtylheydt in onse laetste tijden ghevonden is; want alle de Vaders nu van my voorghestelt, hebben over derthien, en vierthien hondert jaren ghedaen, 'tselve dat wy nu doen.

Peenius.

Peenius. Hier door is Epiphano Lib. 3. Hæref. 79. bilijcke oorſake ghegheven om ſich te ſtellen teghen de Collyridianen, die het eerſte ghewelt ghedaen hebben om de H. Maghet aentebidden.

Antw. Wat van de Collyridianen is, heb ick ſeer wijdt-loopigh ghethoont in mijne Aenmerkinghe teghen Petrus Cabeljau van pag. 84. tot 105. dat moeft ghy te voren gheleſen, en wederleyt hebben, eer ghy hier wederom met uwe phantaſijen quaemt ſpelen: Ick ſeynde u derwaerts, *ne actum agam*, ende 'tghene Cabeljau niet en heeft kunnen doen, vervult ghy dat, dan ſal ick u antwoorden.

Peenius pag. 59. Ghelijcke wapenen zijn ghebruyckt van die ghediſputeert hebben van de Godtheydt Chriſti teghen de ketterſ, die beſchuldighit wierden van afgoderije, om den dienſt, die ſy bewezen hem, dien ſy ſeyden een bloed menſche te zijn. Ambroſius Lib. 1. de fide.

Antw. Wiſt my het Capittel aen, daer Ambroſius ſeght, dat die ketterſ beſchuldighit wierden van afgoderije.

Peenius *ibid.* Auguſtinus ſeght het mede, Cap 7.

Antw. Daer zijn in Auguſtino meer als twee hondert ſevenſte Capittels, welck van al moer ick leſen, om te weten, dat hy die ketterſ van afgoderije beſchuldighit?

Peenius. *Sic* oock Tertullianus, oft liever Novatianus lib. de Trin. cap. 14.

Antw. Seer wel ſeght ghy, oft liever Novatianus, want het boeck van de Dryvuldigheydt, is het eyghen werck van Novatianus; wat dit inu voor een perſoon is gheweest, ende van hoe weynighe authoriteyt hy welen moet by ons, ſal u Hieronymus aen wiſen in *Catalogo Scriptor.*

Peenius.

Peenius. Siet oock Hilarius in Psal. 124.

Antw. Hilarius en heeft niet een woordt daer van op die plaetse: ter contrariën, ick vinde daer jet tot ons voordeel; want hy seght: Op dat wy soudē ghe-looven dat wy gheenen kleynen bystant en hebben in de Apostelen, oft Patriarchen, ende Propheten, oft liever in de Enghelen, die de kercke met eene sekere bewaringhe omrin-ghelen, soo isser by-ghevoeght: De Heere is rondsom sijn volck van nu tot inder eeuwigheydt. Maer misschien sal-men meynen dat de bewaernisse der Apostelen, oft der Enghelen gheuoeghsaem is, dat is wel waer: maer laet ons Moyses booren: Want als den Heere hem gheseydt hadde: Siet mijn enghel sal u voorgaen, ende hy heeft gheantwoordt: Den bystant van den Enghel is vvel goet, maer beter is den by-standt des Heeren.

Peenius. Siet daer-en-boven Hilarius in Psal. 120.

Antw. Hilarius en heeft mede op die plaetse niet een tittelken daer van; maer wederom jet tot ons voordeel, als hy seght: Dat de Enghelen onse ghe-beden draghen tot Godt, ende dat-men haer daer-om waerschijnlijk soude moghen noemen, de ooghen, oft de ooren, oft de handen, oft voeten Godts, namelijk, seyt hy, om datter gheschreven is, dat'et dienst-bare gheesten zijn, ghesonden tot den dienst der ghener die de saligheydt sullen erven: Soo heeft dan, seyd hy voor-ders, niet de nature Godts, maer onse swackheydt hare voor-sprake van doen: Want sy zijn ghesonden om de ghene, die de saligheydt sullen erven. Niet dat Godt onwetende is 'ghene wy doen, maer dat onse swackheydt van noode heeft den dienst vande gheestelijcke voor-sprake, om te bidden, ende verdienen. Tot hier toe Peeni, moet ghy beschaemt staen, ende bekennen dat'et onwacachtigh is, 'ghene ghy uyt dese Vaders tot uw' voordeel ghenomen

hebt; oft soo niet: Stelt my hare eyghen woorden voor, ende wijst my precis het boeck, ende Capittel aen.

Peenius. pag. 59. Athanasius Tom. 1. disp. 1. contra Arianos, Orat. 2. & 3. seghr: *Het scep sel, en bidt het scep sel niet aen, maer Gods: Christus dan, om dat hy aen- ghebeden wordt, is Godt.*

Antw. Het ghene dat Athanasius op die plaetsen bewijst, teghen de Arianen, is, dat den Sone Gods van de selve substantie is met den Vader, waer uyhy besluyt, dat hem de selve aenbiddinghe moet toeghedraghen worden, die den Vader toekomt, dat is de godlijcke aenbiddinghe, want, seydt hy, *om dat hy de eyghen spruyte is uyt de substantie Gods, die aenghebeden moet worden, ende sijnen natuerlijcken Sone, daerom wordt hy aenghebeden, en wordt gheloost Godt te zijn.* Dit is dan het argument van Athanasius: Den Vader is Godt, soo moet hy dan aenbeden worden, den Sone is van de selve nature met den Vader; en daerom wordt hy oock aenbeden ghelijck den Vader, ende om dat hy aenbeden wordt met de selve aenbiddinghe die den Vader toekomt, daerom wordt hy gheloost Godt te zijn. Leest eens die twee Oratien wel, ende ghy sult vinden, dat dit de slor-redenen zijn van Athanasius: in der voeghen, dat Athanasius, niet enckelijck uyt de aenbiddinghe en besluyt, dat Christus Godt is, maer uyt de aenbiddinghe die hy met den Vader, die Godt is, ghemeyn heeft: dat blijkt noch voorders uyt sijne bewijsen die hy daer by voeght, te weten van Sacrificien te offeren, vande godlijcke tijtels, die de Propheten aen Christo ghegheven hebben, &c. met die aenbiddinghe, en bidt het een scep sel het ander niet aen, noch wy de Heylighen.

Hooft

Hoort tot bevestinge van dit, wat *Athanasius* seght
Orat. contra Arianos: Die den *Sone*, seydt hy, aenbidt, ende eert, eert den *Vader* in den *Soone*, aenghesien dat het maer een *Godt* heydt en is, ende daerom is de selve eere, de selve aenbiddinghe in den *Sone*, ende die aenbiddinghe wort door den *Sone* toeghedraghen aen den *Vader*, ende die soo aenbidt, aenbidt eenen *Godt*. Want daer en is maer eenen *Godt*, ende daer en is gheenen anderen behalven hem. Hier siet ghy klaer dat *Athanasius*, uyt de aenbiddinge die *Godt* alleen toekomt, ende niet enckelijck uyt de aenbiddinghe, besluyt dat *Christus* *Godt* is, van de selve substantie met den *Vader*, want hier op liep het gheheel ditput tusschen de *Catholijcken*, ende de *Arianen*. Wilt ghy dit noch klaerder sien, leest wat *Athanasius* op't selve blad seght, een weynigh te voren, te weten: Die het beeldt van den *Coningh* aenbidt, aenbidt in't beeldt den *Coningh* selve. Indien dan *Athanasius*, soo ghy hem toeschrijft, uyt de enckele aenbiddinghe in't ghemeyn, hadde willen besluyten, dat *Christus* *Godt* was; soo souden de *Arianen* hem datelijck kunnen segghen hebben, dat en volght niet, want ghy selve seght; dat men 't beeldt van eenen *Coningh*, ende den *Coningh* selve mach aenbidden, soo moet ghy dan oock besluyten, dat het beeldt, ende den *Coningh* *Godt* is, ende alle beyde van eender substantie. De wijle dan, dat *Athanasius* niet uyt de aenbiddinghe in't ghemeyn, maer uyt de aenbiddinghe die *Godt* alleen toekomt, besluyt, dat *Christus* *Godt* is, van de selve substantie met den *Vader*: soo en volght hier niet uyt, dat het een schepfel het ander niet aenbidden, oft eeren en mach, met mindere aenbiddinghe als die is, die *Godt* alleen toekomt. Immers *Athanasius*, in de plaecte van mindere aenbiddinghe uyt te sluy-

ten, stelt ons ter contrāstien, soodanigh een voor: Ende wy hebben in't voorgaende wijdtloopigh be- thoont, dat de eere moet wesen nae de qualiteyt vande personen, ergo indien *Athanasius*, eene aen- biddinghe erkent ten opfichte vande Coninghen, ende hare beelden, soo moeder noch eene besonde- re, ende meerdere aenbiddinghe zijn ten opfichte van den Heylighen, die meerder als menschen zijn, ende minder als Godt.

Peenius ibid. Athanasius Orat. 4, contra Arianos seght: De Wijle dan de Arianen van dit ghevoelen zijn, waerom rekenen sy haer dan niet by de Heydenen? Want alle beyde, Godt voor-by-gaende, dienen het schepfel.

Antw. Ghy gaet al noch met bedrogh om: *Peeni*, hoort wat'er op volgt, en dan sult ghy sien op- rechtelijck wat *Athanasius* hier seght: De Arianen, seydt hy terstondt nae die woorden, die ghy hier voorstelt, om de eenvoudighe te bedrieghen, en ghe- bruycken de benaminghe van de Heydenen niet, s' hebben nochtans het selve ghevoelen met haer; want die *sophisti- rije*, als sy ghe woon zijn te segghen (wy en stellen gheen twee ongeborene voor) die bevindt-men dat-se ghebruy- ken tot bedrogh vande eenvoudighe: Want wanneer sy seg- ghen, dat sy gheen twee ongeborene en stellen, sy stellen twee Goden, ende dien van verscheyde nature, den eenen onghes- chapen, den anderen gheschapen. Nu, indien de Heydenen aen eenen ongheschapen dienen, ende aen vele gheschapen: ende de Arianen aen eenen ongheschapen, ende eenen ghescha- pen, soo en isser gheen onderscheydt tusschen haer, ende de Heydenen, de wijle dien, die van den Arianen gheacht wort gheschapen te zijn, een is uyt het gheal vande Goden der Heydenen; ende over den anderen kant, de Goden der Hey- denen de selve nature hebben met dien eenighen. De Arianen zijn

zijn uyt de vyaerheydt ghevallen, ende sy gaen te boven de verraderije der Ioden, *Christum* verloochenende, ende met de Heydenen aen verscheyden Goden dienende: vrant daer is eenen Godt, ende niet vele, daer is een Woordt Godts, ende niet vele.

Leest nu den heelen discours van *Athanasius*, die daer voor gaet, ende ghy sult bevinden, dat hy aen de *Arianen* bethoont, dat sy noodtsakelijck, vele Goden moeten erkennen, wanneer sy een veel-voudighe Godtheydt aenveerden, ende niet eene enckele Godtheydt bestaende in dry-eenigheydt: blijkt oock uyt den selven discours, dat de *Arianen* *Christum* hielden voor Godt; maer voor eenen gheschapen Godt, ende minder als den Vader; waerop *Athanasius* seer wel seght, dat sy ghelijck zijn aen de Heydenen, de welcke niet een, maer vele Goden dienen. Wat doet dit nu teghen ons, aenghesien dat wy noch de Heylighen houden voor gheschapene Goden, daer de *Arianen* *Christum* voor hielden, noch de selve achtervolghen met de eere, die den waren Godt toekomt, ghelijck de Heydenen deden aen hare Goden, ende de *Arianen* aen *Christo*, niet teghenstaende dat sy hem hielden voor een gheschapen Godt.

Peenijs. De *Arianen* hadden die selve uytvlucht met die van 't *Pausdom* moghen ghebruycken, namelijk dat se den Schepper niet en verlieten, nochte den Sone de selfde religieuse dienst bevesen, vvelck en sy den oppersten Godt gaven, mer een meerder als menschelijcken dienst, minder als goddelijcken.

Antvv. Die uytvlucht en kosten de *Arianen* niet nemen, want al-hoe-wel sy leerden, dat den Sone in de H. Dryvuldigheydt van de selfde substantie niet

en was met den Vader, sy gheloofden nochtans dat hy Godt was, maer op eene lekere maniere gheschapen, die ghy in't langh, ende breedt kont naefien by *Athanasius Orat. 2. 3. 4. contra Arianos* : ende soo wilden sy wel aen hem bewesen hebben mindere eere als die den Vader toekomt, maer nochtans godlijcke, om dat sy gheloofden dat hy Godt was, nochtans niet van de selve substantie met den Vader, ghelijck sy oock gheloofden dat den H. Gheest Godt was, minder nochtans als den Sone: Waerop *Athanasius* dapper disputeert teghen haer, namelijk *Orat. 2.* be-
 thoonende dat het niet en kost wesen, dat het Woordt des Vaders Godt was, ende nochtans gheschapen was, oft altemet niet gheweest hadde; *Die eeuwighe is*, segt hy onder andere, *die is Godt, de vyyle dan den Vader eeuwighe gheveest is, soo moet oock synen luyster, 't welck sijn Woort is, eeuwighe gheveest zijn.* Wederom: *Godt zijnde, ende van sijn-selven zijnde, heeft een Woordt, ende het Woort en komt van elders niet.* Leest de reste by *Athanasius*. ende ghy sult bevinden, dat hy tegen de *Arianen* probeert dat den Sone inde H. Dryvuldigheydt vande selve substantie is met den Vader, ofte soo hy't niet en is, dat hy gheen Godt en kan wesen, meermael uytroepende, dat het dwaesheydt is te segghen, dat den Sone Godts is, ende nochtans van een ander substantie als den Vader, ende dat dit niet anders en is, dan den wegh der Heydenen ingaen, dat is verscheyden Goden erkennen, den eenen ongheschapen, den anderen gheschapen. De *Arianen* dan, en kosten niet segghen, dat sy aen den Sone minder eere be weten als godlijcke, want sy gheloofden dat hy Godt was, maer minder dan den Vader, ende daerom met mindere eere als den Va-
 der

det moest achtervolgt worden, nochtans met op-
richtre godlijcke eere; het welck wy noyt en hebben
noch ghedacht, noch gheleert ten oplichte van de
Heylighen. Alsoo wordt dese spreuke Athanasij te
vergheefs, ende buyten propooft voortghebracht te-
ghen ons.

Peenius pag. 60. Athanasius en erkent gheene trappen
in den religieusen dienst, maer seght simpelick, dat hy, die
behalven den oppersten Godt het schepsel met een religieusen
dienst vereert, de heydensche afgoderije nae-burigh is.

Antw. Athanasius en erkent gheene trappen van
eere in de Godtheydt selve, dat is, dat den Vader een
ongheschapen Godt soude zijn, ende den Sone een
gheschapen Godt, ende dat dien met meerdere god-
lijcke eere, soude moeten achtervolgt worden, als
desen, dat is waer; want bethoonende dat den Sone
van de selve substantie is mer den Vader, ende aen
hem in alles ghelijck, soo besluyt hy hier uyt, dat hy
met ghelijcke godlijcke eere moet achtervolgt wor-
den. Maer, dat Athanasius gheene trappen en erkent
inde aenbiddinghe *absolurelijck sprekende*, dat en kont
ghy my uyt hem niet bewijzen. Want Athanasius en
spreeckt soo simpelick niet ghelijck ghy hem toe-
schrijft, te weten, dat de ghene, die behalven den oppersten
Godt, het schepsel met een religieusen dienst vereert de hey-
densche afgoderije nae-burigh is, dat en seght hy soo niet:
Wat dan? dit seght hy: Dat de ghene, die in de
Godtheydt selve leert twee verscheyden substan-
tien te wesen, de eene ongheschapen, dat is den Va-
der, de andere gheschapen, dat is den Sone, ende aen
beyde godlijcke eere bewijst, d'eene meerder, d'an-
der mindere, nae-burigh is aen de heydensche afgode-
derije, niet alleen om dat de Godtheydt niet ghe-
deylt

deylt en kan worden in verscheyden substantien, maer oock, om dat een, en de selve nature niet toe en laet verscheyden trappen van aenbiddinghe; wat raeckt dit nu het eeren der Heylighen?

Peenius. *Ibid.* den selven *Athanasius* lib de *Incarn.* Verbi pag. 528. seght *Indien* ghy daeromme den mensche *Christum* aenbidt; om dat daer het *V*oordt *Gods* in vvoont; aenbidt met eenen oock de *Heylighen* om *Gods* vville, die aldaer sijne vvoonplaetscheeft.

Antw. Dese spreuke hebt ghy wederom verkort, de woorden die der opvolghen, sijn Dese: *Nu 'tis een uysterste godloosheyt een mensch te eeren boven den H. Gheest, dat is, boven Godt*: Hier is te bewercken, dat *Athanasius* hier handelt teghen de ketterije van *Paulus Samosatenus*, de welcke, alhoewel hy ghelooft dat den *H. Gheest* *Godt* was, nochtans niet en ghelooft dat *Godt*, of de tweede persoon eyghentlijk mensch was ghewerden, willende, dat de *Godtheyt* alleenlijck op eene besondere maniere in sijne menschelijke nature soude inghewoont hebben, stellende alsoo twee personen in *Christo*, een, voor soo veel als hy *Godt* was, d'ander voor soo veels als hy mensch was, scheidende alsoo dese twee naturen van malkanderen; waer op *Athanasius* seght: *Indien dit soo is, soo en is niet dan gheen verschil tusschen ons, ende Christum* voor soo veel als hy mensch is, de wijle *Godt* *Ezech. 34.* seght, dat hy oock sal woenen in de rechtveerdighe: *Indien dan, seght Athanasius* voorder, dat ghy *Christum* aenbidt als mensch, soo moet ghy dan oock aenbidden de rechtveerdighe menschen, ende ghy aenbidt *Christum* met meerdere eere als den *H. Gheest*, soo aenbidt dan oock de rechtveerdighe met meerdere eere als den *H. Gheest*, dat is, boven *Godt*; dit is een uysterste godloosheyt.

godloofheyt. Inder voeghen, dat hier alleen de queſtie is, van *Christo* voor ſoo veel als de Godtheyt alleenlijck in hem woonde, (volghens d'opinie van *Paulus Samofatenus*) ende van de rechtveerdighe menſchen ſachtervolghen met meerdere eere als den H. Gheest; Dit hebben wy noyt ghedacht van den Heylighen, Ergo deſe plaetſe *Athanaſij* wederom niet te propooſte.

Peenius. *Ibid.* *Cyrellus Theſauri lib. 10. Cap. 10.* ſeght: Hoe en ſullen wy &c.

Antw. Daer en ſijn in't thiende boeck *Theſauri* van *Cyrellus*, niet meer als neghen Capittels, ende hier ſtelt ghy ons voor het thiende Capittel, het welck by hem niet te vinden en is.

Peenius. *Ibid.* den ſelve *Cyrellus* de *recta fide ad Reginas* ſeght: *Andersins* moeſte hy niet aenghebeden werden, indien wy niet gheloofden dat't Woordt uyt Godt van allen Creaturen aen te bidden, vleech ghe worden ware.

Antw. Deſe ſpreuke is wederom gheraeybraeckt, hoort dan de woorden, die daer voor gaen. Indien, ſeght *Cyrellus*, de Maghet eenen enckelen menſch heeft ghebaert, die niet uyt nemender ſy gheveest als wy: Hoe ſullen dan alle knyen voor hem ghebogen worden, ende hoe ſal alle tonghe belijden, dat de Heere *Ieſus Chriſtus* is in de heerlijckheyt Godts des Vaders? Hoe ſullen hem de Enghelen aenbidden, ende de hooghſte menichte der krachten? Heeft dan den gheveelen hemel een ghemeen menſch met ons, aenghebedent verre van daer: Want wy aenbidden hem als waerachtighen Godt: Nu hy en ſal anders nies aenbiddelijck ſijn ten ſy dat wy ghelooven, dat het Woordt 't ſelve, 't welck uyt Godt, 't welck van allen creaturen aenbeden vvort, vleech ghevorden zy.

Van wat aenbiddinghe ſpreeckt hier *Cyrellus*? te
f 9 weten

weren van die, de welke van alle creaturen, van den Engheleu, ende van den gheheelen hemel toeghedraghen wort: Ergo van eene aanbiddinghe, die Godt alleen toekomt: indien dan, ſeyt hy, dat *Chriſtus* eenen enckelen menſche ware, ghelijck wy, ſoo en moeft hem ſoodanighe eene aanbiddinghe van allen creaturen, van de Engheleu, van den gheheelen hemel, dat is, die Godt alleen toekomt, niet bewezen gheweest ſijn; dat is buyten alle twijffel: Maer hier uyt en kont ghy niet beſluyten, dat *Cyrius* alle andere mindere aanbiddinghe, ofte eere verwerpt, die minder als Godlijck zy: ofte ſoo ghy meynt dit te kunnen doen, maeckt dan eens uw' beſluyt uyt deſe voorgaende woorden *Cyrius*.

Peenius. Deſe ghetuygheniſſen thoonen opentlijck, dat den verſtorven Heylighen gheen religieuſen dienſt toe en komt, ende derhalven dat'et eene onnutte diſtinctie u iuſchen Latria, Dulia, en Hyperdulia.

Antw. Hoe kunnen deſe ghetuygheniſſen dit opentlijck thoonen, aengheſien dat ick nu, niet uyt de verkorte, maer uyt de volle ſpreuken der Oudvaderen gheroont hebbe, dat hier niet een tepropooſte en komt?

Peenius. Indien dit ſoo niet en is, ſoo en ſoude uyt de religieuſe dienſt, de eeuwighe Godtheit des Soons Gods, ende des H. Gheests niet kunnen beſloten worden.

Antw. Niemand van de boven-ghemelde Oudvaders, ende beſluyt de Godtheit des Soons, of des H. Gheests uyt den religieuſen dienſt in't ghemeen, maer uyt den dienſt die Godt alleen toekomt: Want dit is haer argument: Die de welke van de ſelve nature ende ſubſtantie ſijn met den Vader, dien moeten met de ſelve eere aenbeden worden,
die

die den Vader toekomt: Maer de Sone, ende den H. Gheest sijn van de selve nature, ende substantie met den Vader, Ergo daerom wort den Sone, en den H. Gheest met de selve eere aenbeden, die den Vader toekomt; en daerom worden sy ghelooft Godt te sijn, dit is namelijk het argument van *Arhanasius* orat. 3. *contra Arianos* pag. 181. *in sine Edit. Basil. 1564.* de Vaders dan, en besluyten niet, ghelijck ghy seght, de Godtheyt des Soons, ende des H. Gheest uyt den *religieusen dienst* in't ghemeen, maer uyt de selve substantie met den Vader, ende uyt de aanbiddinghe die den Vader toekomt. Soodanighe aanbiddinghe en hebben wy noyt toegheschreven, aen den Heylighen, soo en doen de besluyten der Heyligher Vaders, niet teghen de eere, die wy den Heylighen bewijsen.

Want het staet wel samen, dat men de Godtheyt des Soons, ende des H. Gheests bewijse uyt de aanbiddinghe die den hemelschen Vader toekomt, en dat men nochtans aen den Heylighen mindere eere toeschrijve, uyt de welcke niet besloten kan worden, dat sy Godt sijn: of soo niet, maect contrarie besluyten teghen de mijne, uyt die Out-vaders selve, die ghy teghen ons inghebracht hebt, ende maect die, uyt hare volle spreuken, sonder de selve te verkorten, ofte te raeybraecken, ghelijck ghy hier deurgaens ghedaen hebt.

Peenius. *Soo seer heeft de oude vware Catholijcke Kercke de aanbiddinghe der Creaturen vervvoren, dat-se oock die gheoordeelt heeft Afgoden dienaers te sijn, de welke Christum loochenden cenwesigh te sijn met den Vader, ghelijc de Arianen.*

Antw. De oude ware Catholijcke Kercke, heeft gheoordeelt

gheoordeelt dat het afgoderije was, den Sone te loochenen een-wesigh te sijn met den Vader, ende hem te houden voor een gheschapen Godt, ende in Godtheyt selve versheyden trappen te stellen van Godlijcke aanbiddinghe, ghelijck blijckt uyt *Athanasius*, dat de *Arianen* deden. Nu, wy en stellen in de Godtheyt selve gheen versheyden trappen van Godlijcke aanbiddinghe, jas oock selve niet buyten de Godtheyt, want de meerdere, of mindere eere die wy den Heylighen bewysen, en sijn niet Godlijk maer meerder als menschelijck, ende minder als Godlijk.

Peenius. De oude Ware Catholijcke Kercke heeft gheoordeelt afgoden-dienaers te sijn, die *Christum* een bloote Creature, een bloodt mensch Gods-lasterlijck seyden te sijn, ghelijck de *Nestorianen*, *Samosatenianen* &c.

Antw. Voeght'er by uyt *Athanasius*: ende die nochtans *Christum* eerden met eene eere boven den H. Gheest, dat is boven Godt. Buyten t w ijsfel, waren dit afgoden-dienaers, aenghesien dat sy een bloodt mensch, ghelijck sy *Christum* meynden te wesen, meerder eere bewesen, als den H. Gheest: Waer hebben wy oyt yet sulcks ghedaen ten opsichte van den Heylighen?

Peenius. Dit is hare leere gheweest, dat niet alleen *Latria*, 'welck die van't Pausdom lichtelijck souden lieden, maer oock aanbiddinghe, eere, ende dienst, ofte *Dulia* Gode alleen ghegheven werde, alsoo dat het allen Creaturen gheweyghert werde den Enghelen, den Heylighen, selfs *Maris*, *Elia*, *Ioanni*, *Thecla*.

Antw. Ghy moet nootsakelijck andere Out-vaders gaen soecken om dit te bewijsen, want niet een vande voorgaende, die soo leert, ghelijck ghy seght,

foo als blijkt uyt hare volle spreuken ; ende onder dese, sommige leeren contrarie.

Wat de eere van *Maria, Elias, &c.* aengaet, hier van sult ghy moghen spreken, als ghy mijne argumenten dieaengaende sult wederleydt hebben, die ick uyt *Epiphano* ghestelt hebbe teghen *Petrus Cabeljau* in mijne *Aenmerckingen* : daer sult ghy vinden het onderscheydt dat *Epiphanius* maect tusschen de eene eere, ende de andere, maer siet toe dat ghy niets over en slaet.

Peenius. Dit is stantvastelijck van hem gheleert ghe worden, niet sommige andere, maer alle uyt eenen monde.

Antw. Nu blijkt heel contrarie, uyt hare volle spreuken.

Peenius. Is dan wel de Roomsche Kercke voor de Catholijcke te achten, de welke ons soo vele creaturen voordraeght, welchen sy beveelt te dienen ?

Antw. Och jae ! want 'ten is niet waer dat sy dien dienst beveelt ; ende dien dienst, die sy voor goedt houdt, en is niet godlijck : ende soo de voorgaende Oudt-vaders alleenlijck spreken van gheenen godlijcken dienst te gheven aen eenighe creaturen, andere van gheen trappen der aanbiddinghe in de Godtheydt selve te stellen, andere uyt druckelijck onderscheydt maken tusschen de eere die Godt alleen toekomt, ende tusschen die, de welke men 't haren tijde bewees aen de H.H. Martelaren, soo komt hier in, de Roomsche Kercke over een met de oude ware Catholijcke Kercke, ende oversulcks blijft goet Catholijck.

Peenius pag. 61. De oude Catholijcke Kercke, seght *Augustinus* Lib. de morib. Eccles. cap. 30. de waerachtighe Moeder der Christenen, verklaerde Godt suyerlijck, ende

de

de beylighlijck te eeren, ons gheen creature te aenbidden, invoerende, Welcken te dienen ons gheboden word: Ende van die onverderflijcke, en onbevleete eeuwigheydt, Welcken alleen de menſchen ghehoorſamen moet, Welcke alleen de redelijcke ſiele aenklevende, gheluckſaligh is, uytfluyende al het ghene dat ghemaect is, dat de veranderinghe onderhevigh is, dat den tijdt onderworpen is.

Antw. De Roomſche Kercke en doet niet tegen dit ſegghen van Augustinus: Want 1. Sy en beveelt de Heylighen niet te eeren. 2. Augustinus diſputeert hier teghen de Manicheen, ghelijck namelijk blijckt uyt ſijn 1. ende 10. Capittel, Onder andere ſeydt hy: Ghy-lieden ſeght dat'er twee goden zijn, den eenen godt, den anderen quaedt. Daer nae Cap. 20. 'Ten zijn de Chriſtenen niet, die meynen dat de ſonne, ende mane, niet alleen bemindt, maer oock ghe-eert moeten worden: Want wat ſien wy, indien wy de ſonne, ende mane niet en ſien? Nu ons is verboden ons te keeren tot het ghene gheſien wort: ſoo en moeten dan die ſienlijcke dinghen van hem niet bemindt worden, die eene ſuyvere liefde wilt draghen tot Godt. Soo is dan Godt alleen te beminnen, maer deſe ghehele werelt, dat is, alle ghevoelijcke dinghen zijn te verſmadden. Daer nae Cap. 21. thoont hy dat het al-te-mael ydelheydt is, 'twelck hier op de werelt is, ende dat hy Godt niet ſuyverlijck kan beminnen, die ſijn herte ſtelt op deſe dinghen. Hier op keerende ſich tot de Kercke, ſeght, dat ſy niet en ghebidt eenighe creaturen t'aenbidden neffens Godt, te weten, noch ſonne, noch mane, noch jet van't ghene gheſien wort, en dat de ſiele moet aenkleven aen Godt met het uytfluyen van deſe ſienlijcke ende geſchapen dinghen, die aende veranderinge, ende den tijdt onderworpen zijn, oft gelijck hy te voren gheſeydt heeft, die niet anders en zijn als ydelheydt

byds der ydelheden, ende het ghemoedt vanden mensche niet en kunnen gheruft stellen. Thoont ons nu eens, hoe dit strijdt teghen het eeren der Heylighen.

Nu volghen uwe ghetuyghenissen ghetrocken, soo ghy voor-gheeft uyt de Catholijcke Leeraers: Voorwaer eene groote dwaesheydt uyt de Catholijcke Leeraers, die ghy wel weet, dat-se de eere der Heylighen voorstaen, te willen bethoonen, dat sy de selve gheloochent hebben. Laet ons die hooren.

Peenius *Dit is de belijdenisse van vele Paepsche Leeraers: dat Godt alleen toekomt de eere, ende dienst der religieuse aenroepinghe.*

Ans. Dat en kan ick niet ghelooven.

Peenius pag. 61. *Carolus Magnus* Lib. de imagin. cap. 5. ende 25.

Ans. Dit is voor eerst gheen Catholijcken Schrijver, maer erghens eenen grooten *Lutheraen*, oft eenenijnen *Calvinist* gheweest, want dien vermomden Aetheur, is soo veel *Carolus Magnus* ghe weest, als ghy het selve zijt. Stelt ons dan eenen anderen voor.

Peenius *ibid.* *Alexander Alensis* Q. 92. memb. 1. Art. 4. *disputerende wie aen te bidden is*, verklaert dat *Godt alleen simpelijck moet aenghebeden worden*, als van *welcken eyndelijck alle goedt is.*

Ans. Leest 'tghene *Alensis* heeft van de eere der Heylighen, ende hoe hy die onderscheydt van de aenbiddinghe Godts in 3. p. 9. 31. memb. 3. Art. 2. §. 4. Leest daer-en-boven de redenen, die hy voorstelt om te bewijfen dat-men de Heylighen wel magh bidden in 4. p. Q. 92. memb. 1. Art. 4. Wat komt ghy hier dan uyt *Alensis* besluyten, dat de Heylighen niet en moeten

moeten religieuselyck aengheroepen worden. Nu op die plaetse, daer hy seght, dat Godt alleen aenghebeden moet worden, daer spreeckt hy alleen van *latria*, oft de ware ende hooghste aenbiddinghe, die aen gheene creaturen magh ghegheven worden.

Peenius *Ibid.* Durandus Lib. 4. Ration. divin. off. cap. 30. N. 2. seght: Tot *Latria* behooren, tempelen, altaren, Priesterdommen, Offerhanden, Feest-daghen, ceremonien, ende dierghelycke, de welcke Godt alleen moeten toegebracht werden, volghens dit: Ghy sult den Heere uwen Godt aenbidden, ende hem alleen dienen, dat is, ghy sult Godt alleen den dienst der aenbiddinghe gheven, want niet den Heylighen, en Enghelen ter eeren Godts, maer veel meer Gode tot eere der Heylighen, ende Enghelen werden tempelen ghesticht, &c. dese woorden van Durandus citeert, en approbeert Georgius Cassander.

Antw. Ende wy approberen't met hem: want 'tis recht ons ghevoelen.

Peenius. Cassander stelt dese woorden teghen dit misbruyck dat de onwetentheydt van't ghemeyne volck in't Fausdom den Heylighen godlycke eere toeschryft.

Antw. Wy en disputeren hier niet van't misbruyck van sommighe onwetende menschen, maer van het ghebruyck van de gheheele Roomsche Kercke, die hier in over-een komt met Durandus; zijnder eenighe abuysen gheweest ten tijde van Cassander, die en trekken wy ons niet aen.

Peenius pag. 62. Prateolus in Elench. Hæret. bekent, dat de Angelici daeromme onder de ketters ghestelt wierden, om dat-se tot den dienst der Enghelen gheneygh waren, dat is, dat-se de Enghelen aenbaden.

Antw. Te weten met godlycke eere, ghelijck ick in het langh, ende breedt ghechoont hebbe, in mijne

Aenmerckingen teghen *Petrus Cabeljau*, van pag. 73.
tot 84.

Peenius. Ibid. *Jacobus Faber* in *Præf. in 4. Euang.*
Wenscht, ende seght, &c.

Antw. *Faber* en spreekt van niet anders, als van
gheen ware aenbid dinghe, oft godlijke eere te be-
wijzen aen de Heylighen, dit blijktt klaer uyt dese
sijne woorden: *De aenbid dinghe is de eere die den eeu-
wigghen Coningh toekomt, te voren hadde hy gheseydt:*
dit, seght hy, sal ick doen, niet, op dat wy den Heylighen god-
lijke eere soudē bewijzen, al-hoe-wel sy dienst-knechten
Gods zijn, eere Weerdigh. Dit is mede onse leeringhe,
want noyt en hebben wy gheleert, dat de ware aen-
bid dinghe den Heylighen toekomt, oft dat hen god-
lijke eere toekomt, maer wel dat sy eere Weerdigh zijn,
naer hare qualiteyten ende conditie, die meerder als
menschelijke zijn, ende minder als godlijke.

Peenius pag. 63. *Georgius Cassander* seght: 'Tis een
dwalinghe dat de onwetentheydt des volcks den Heylighen
godlijke eere toeschrijft.

Antw. Dat houden wy mede voor een groote
dwalinghe.

Peenius. Ibid. Hier komt by, dat sommige Paepsch e
Leeraers bekenen, dat de aenroepinghe der Heylighen niet
simpelick noodigh is.

Antw. Dat en leeren niet alleen sommige, maer
allegaer: segghende met het *Concilie van Trenten* Sess.
25 cap. 2. *Dar'et goet, ende nut is de Heylighen aen te roe-*
pen, sonder te vereytschen eenighe noodtsakelijck-
heydt. Maer hier uyt en volght niet, dat dit niet wel
en gheschiedt, oft dar'et niet geschieden en MACH.

Peenius *ibid.* *Erasmus* lib. 22. *Epist.* Voor desen en
was niet weynigh *superstitie, &c.*

Antw. Ick biddeu, swijght toch van *Erasmus*, want 'tis aen de gheheele werelt ghenoech bekent uyt sijne Schriften wat dit voor een man is gheweest, dat is, noch *Lutersch*, noch *Calvinist*, noch *Paepsch*, maer van alles wat: Immers wyen kennen hem niet voor den onsen, dat kost ghy soo wel weten, als ick; daerom alwat ghy ons voorstelt uyt *Erasmus*, dat vaegh ick uyt, ende en gheweerdighe my niet op sijn segghen een enckel woort te repliceren, om dat hy by ons in dese, ende in vele andere materien, van gheen meerder autoriteyt en is, als *Luther*, ende *Calvijn*.

Peenius pag. 66. Ghy moest ghedencken, dat *Erasmus* soodanighe dinghen gheschreven heeft, dat de Paus Leo X. in Epist. versione N. T. præfixa hem synen gheliefden Sone gheuoemt heeft.

Antw. 'Tis waer: Maer desen Tytel heeft hy hem ghegheven, ende samen ghepresen, ter oorlake van dat werck alleen, doch niet om 'tghene hy seght van den Heylighen, ofte om sijne spotinghen merde gheestelijke perfoonen &c.

Peenius. De Cardinalen *Sadoletus*, en *Bembus* in brieven aen hem gheschreven, hebben hem seer eerlijck ghetuyghenisse ghegheven.

Antw. Ick en segghe niet dat *Erasmus* absolute-lijck gheenen lof en verdient in sommige stucken, die hy gheschreven heeft, namelijk die de mindere wetenschappen raecken, als is onder andere het schrijven van brieven, in welke konste *Sadoletus*, en *Bembus* mede seer uytstekende waren: maer dat dese twee Cardinalen, hem een eerlijck ghetuyghenisse soudenghegheven hebben in materie, die den Heylighen raect, dat en gheloove ick niet.

Peenius

Peenius. De Paus Paulus III. heeft in't jaer voor sijn doot ghedacht Erasmus aen te nemen in't Collegie der Cardinalen.

Antw. 'T magh wesen: want ick en wille de sake niet onderfoecken, maer ick gheloove, dat Paulus hier in gheen ander opsicht heeft ghehad, dan Erasmus, andersins in veele mindere konsten niet onervaren, door beleeftheyt te trecken uyt sijne dwalinghen. Dit altemael dan, en kan u niet baten, om ons Erasmus voor te stellen als een man van groote autoriteyt in Theologie, stelt ons dan een ander voor.

Peenius pag. 63. Georgius Cassander in Consult. art. 21. seght: by den ouden sult ghy du onderscheyt vinden, dat het ghebodt waer mede wy Godt aenroepen, simpelÿck ter saligheyt noodigh is, &c.

Antw. Georgius Cassander en is by ons van gheen meerder autoriteyt als Erasmus, waerom oock sijne schriften van't Concile van Trenten ghestelt sijn gheveest in't Register der verbodene boecken.

Siet wat schoone Paepsche Schrijvers dat ghy ons al voorstelt: Ick ben verwondert, dat gy u wen Calvin oock niet en stelt onder de Paepsche Schrijvers.

Peenius. pag. 64. Laurentius Arturus in Apolog. contra Tossan. Cap. 3. seght: Wy worden door gheen nootzakelijckheyt ghedronghen, den Heylighen aen te roepen, wy moghen Christum bidden sonder haer.

Antw. Dit selve heb ick u nu dickwils toeghestemt. Doch hier door en wort niet gheseght dat de aenroepinghe der Heylighen, niet goet, ende nut, ende prijsbaer en is.

Peenius. Ibid. Ioannes Hofmeisterus in loc. communib. Nae dat hy vele sententien der ouden van de aenroepinghe der Heylighen hadde opghehoort.

Antw. Soo en heeft dan desen Catholijcke Schrijver de aenroepinghe der Heylighen niet ver worpen, maer de selve bevestight.

Peenius. Maer hy besluyt ten laetsten met dese woorden uyt Augustino: Ick spreke veyligher, ende ghemackelijcker tot mynen Iesum, dan tot eenighe der Heylighen gheesten Gods, Christus is my meerder schuldigh, als aen yemandt der hemelsche gheesten.

Antw. Dat is al wel, want hier mede en wort de aenroepinghe der Heylighen niet om verre ghestooten.

Peenius. Ibid. *Salmeron* disp. 8. in 1. *Timoth.* 1. seght: Christus is alleen de Middelaer, die door sich selven, ende alijt verhoort wort, maer de Heylighen en worden niet alijt verhoort.

Antw. Maer *Salmeron* heeft daer beneffens eene feer langhe disputatie, in de welke hy uyt vele Schriftuer-plaetsen, ende verscheyden redenen, met volle wederlegghinghe oock van ul. argumenten, de aenroepinghe der Heylighen vast stelt.

Peenius. pag. 65. *Ioannes Gerson* Cancellier van Parijs part. 3. de direct. cordis Confid. 16. Bestraft verscheydene supersticien in den dienst der Heylighen doe ter tijdt aenghenomen.

Antw. Wy en disputeren hier niet van eenighe mis-bruycken van sommighe particuliere, maer alleen van het ghebruyck van de Roomsche Kercke in't ghemeen. Ende schoon daer eenighe abuysen waren ten tijde van *Gerson*, daerom nochtans laet hy niet opentlijck te leeren *Serm.* de omnib. Sanct. q. 2. & 3. Dat de Heylighen onse ghebeden weten, en dat sy voor ons bidden, en dat sy voor ons, gheestelijcke en tijdelijcke goederen verkrijghen, die wy andersins, niet

en souden ghehadt hebben, en dat Godt alle sijne Heylighen wilt ghe-eert hebben.

Peenius. *Ibid.* Ludovicus Vives in sijn Commentarien over het 8. boeck Augustini van de Stadt Godts Cap. 27. seght: Veele Christenen vergrüpen haer dickmael in eene goede sake, sulckx dat men de Sancten, en Sanctinnen, op gheen ander wijze en vereert dan Godt selve &c.

Antw. De schult van Weynighe, seght: Hieronymus, en prejudicieert niet aen de Religie. En Vives selve, hout het voor een goede sake in haer selven de Heylighen te eeren.

Peenius pag. 66. Augustinus lib. 4. contra Maxim. Arian. Cap. 11. seght: Indien wy een tempel van hout, ende steen maecken &c.

Antw. Die selve plaetse hebt ghy boven wederom opghenomen, daer ick te beantwoort hebbe.

Peenius. *Ibid.* Het Synodus van Parijs ghehouden onder Ludovicus Pius, ende Lotharius Caroli Sone, ende Soons-sone, om te bewijfen dat de beelden niet moeten religieuselijck ghe eert worden, en aenghebeden werden, verbiedt oock den afgbestorven Heylighen, en Enghelen aen te bidden, by brengbende de autoriteyt van Lactantius lib. 2. de falsa Relig.

Antw. Al'tghene ghy hier voorstelt uyt dit Synodus 'twelck ghy seght ghehouden te sijn onder Ludovicus, ende Lotharius, sijn altemael leughens; want ick hebbe dry verscheyden drucken van de Concilien, den eersten door Petrus Crabbe Anno 1551. te Ceulen. den tweeden, door Dominicus Nicolinus Anno 1585. te Venetien. den derden, Anno 1644. te Parijs, daer en is in alle dry niet een enckel woort, in die Synode te vinden, van alle het ghene ghy hier seght. Nu, hope ick, sal u we Ghemeente de ooghen openen, om te

sien met wat ghetuyghenissen, ghy uw'boeck hebt bekladt, ofte wel, doet my naerdere aenwijfinghe.

Peenius. *Ibid.* Van *Claudius Taurinensis Episcopus* in Chron. Saxon. wordt verhaelt &c.

Antw. Dese *Claudius* en houden wy mede voor den onsen niet in'tstuck van het eeren der beelden; Ghelijck oock niet *Petrus Brusius*, noch *Henricus Tholosanus*, noch *Georgius Cassander* in't stuck van't aenroepen der Heylighen; wat komt ghy ons dan met de ghetuyghenissen van dese mannen, als of sy Paepsch hadden ghe weest, bestrijden? Immers wat sal ick segghen? al wat ghy hier voort-ghebracht hebt teghen het aenroepen der Heylighen, of sijn ghetuyghenissen van Keters, of sijn leughens, of sijn soodanighe ghetuyghenissen van de ghene, die wy voor de onse bekennen, ende de aenroepinghe der Heylighen noch meer bevestighen. Wy sullen dan hier af-scheyden, ende uwe andere ghetuyghenissen onderfoecken, die ghy even ongheluckelijck teghen ons inbrenghet.

Ghe.